

5. Een gezalfde voorzgd

In de vorige afleveringen keken we naar de Knechtprofetieën in Jesaja, in de hoofdstukken 40-55. Daar wordt Gods plan voor verlossing uiteengezet. In deze hoofdstukken wordt God dan ook als de Verlosser beschreven. Vanaf hoofdstuk 56 begint een nieuw gedeelte van Jesaja's visioen. Het woord 'Knecht' wordt niet meer gebruikt, alleen nog het meervoud, 'knechten', voor hen die God willen dienen. En nu blijkt God een Verlosser aan te wijzen, die Hij de 'Gezalfde' noemt.

Vraag 1: welke twee gangbaar Nederlandse woorden zijn afgeleid van respectievelijk het Hebreeuwse en het Griekse woord voor gezalfde?

Deze Gezalfde wordt met name genoemd in hoofdstuk 61 van Jesaja. Sommigen noemen dit hoofdstuk ook wel de vijfde Knechtprofetie, hoewel zoals gezegd, het woord Knecht daar niet voorkomt. Met de kennis van nu is het gemakkelijk in te zien dat de Knecht en deze Gezalfde een en dezelfde is, maar voor de tijdgenoten van Jezus was dat nog niet duidelijk. In dit hoofdstuk is de Gezalfde zelf aan het woord, en hij beschrijft de taak die hij van God gekregen heeft.

De onderlinge samenhang tussen de vier Knechtprofetieën (hoofdstukken 40-55) betreft de noodzaak van verlossing. Door middel van het beeld van verlossing uit de macht van een overheersend volk, wordt de noodzaak van een verlossing uit de macht van de zonde geïntroduceerd. Nu de Knecht Gods verlossing tot stand gebracht heeft, wordt hij de Gezalfde. In Israël werden de koningen en de priesters gezalfd. Het bredere verband van de hoofdstukken over de Gezalfde (56-66) vertelt hoe God op wereldwijde schaal oordeel en heil zal brengen, met Sion (Jeruzalem) als middelpunt (hoofdstuk 60). De verlossing is nu tot stand gebracht, het is nu aan het individu om de aangeboden verlossing aan te grijpen. Jezus citeert de eerste woorden van hoofdstuk 61 in de synagoge van Nazareth aan het begin van zijn prediking.

Vraag 2: Vergelijk deze verzen met Lukas 4:16-21. Wanneer beginnen de woorden van Jesaja vervuld te worden volgens Jezus?

De "blijde boodschap" in Jesaja is in het Grieks *euangelion*, waar het woord 'evangelie' van is afgeleid. Dat woord gebruiken sommige vertalingen ook. Het genezen van blinden is een toevoeging in de Griekse vertaling van Jesaja, waaruit hier geciteerd wordt. Daarom zijn er ook andere kleine verschillen.

Vraag 3: Jezus stopt midden in het citaat. Welke zin uit Jesaja citeert hij niet? Denkt u ook een reden te weten?

We zien in deze verzen tevens de koppeling waar ook dat bredere verband over spreekt, namelijk oordeel over Gods vijanden en heil voor de gelovigen: "... om uit te roepen het jaar van het welbehagen van de HEERE en de dag van de wraak van onze God" (Jes 61:2). Waar Jesaja in één adem de bevrijding en de wraak noemt, splitst Jezus die. Hij maakt hiermee duidelijk dat Hij op dat moment wel de verlossing brengt, maar dat het oordeel pas later zal komen. Beide zullen pas volledig zichtbaar zijn wanneer Hij zijn rol als Messiaanse Koning invult. In het evangelie naar Johannes zien we dezelfde splitsing. Over zijn eerste komst zegt Jezus: "Want God heeft Zijn Zoon niet in de wereld gezonden opdat Hij de wereld zou veroordelen, maar opdat de wereld door Hem behouden zou worden" (Joh 3:17). Twee hoofdstukken verder spreekt Hij over de toekomst, en zegt: "Want ook de Vader oordeelt niemand, maar heeft heel het oordeel aan de Zoon gegeven ... en zij zullen eruitgaan [uit het graf]: zij die het goede gedaan hebben, tot de opstanding ten leven, maar zij die het kwade gedaan hebben, tot de opstanding ter verdoemenis" — of in de vertaling van de NBV: "om veroordeeld te worden" (Joh 5:22,29).

De taak van de Gezalfde

In dit hoofdstuk staan vervolgens de taken van de Gezalfde. Er worden er een aantal genoemd, die soms nauw op elkaar aansluiten:

⇒ "Om een blijde boodschap te brengen aan de zachtmoedigen"

Het Hebreeuwse woord vertaald in de HSV met 'zachtmoedigen' is verbonden aan het begrip 'buigen'. In andere Nederlandse vertalingen zien we de woorden: armen, ootmoedigen, verdrukten en noodruftigen. De Griekse vertaling gebruikt zelfs een woord dat bedelen kan betekenen. In het Hebreeuws, net als in het Nederlands, wordt trots gekoppeld aan hoog en bescheidenheid aan laag. Dat zie je in hoogmoedig en nederig. Het wordt bijna altijd gebruikt in verzen waar staat dat God naar zulke mensen luistert.

Zoek de volgende voorbeelden op, waarschijnlijk is het duidelijk om welk woord het gaat: Numeri 12:3; Psalm 69:33; 147:6 (met het beeld van hoog en laag).

Het betreft dus mensen die zich vernederen en luisteren naar God. De Verlosser komt om hun het evangelie te brengen, dus blijkbaar niet aan allen.

⇒ “Om te verbinden de gebrokenen van hart”

‘Gebrokenen van hart’ duidt op mensen die zich bewust zijn van hun eigen falen, of dat van het volk. David zegt in zijn gebed, na zijn zonde, dat alleen offers niets goed kunnen maken: “De offers voor God zijn een gebroken geest; een verbrijzeld en verslagen hart zult U, o God, niet verachten” (Ps 51:19). Het hart verbinden, iets dat gebroken is weer verbinden, biedt hoop. We lezen dit ook over een volk dat zich, genezen van zijn neiging tot afdwalen, weer tot God keert. Eerder in Jesaja lezen we “op de dag dat de HEERE de breuk van Zijn volk zal verbinden en de wond die het is toegebracht, zal genezen” (Jes 30:26). Het volk dat uit ballingschap terugkeert wordt ook in een Psalm beschreven: “De HEERE bouwt Jeruzalem weer op, Hij verzamelt Israëls verdrevenen. Hij geneest de gebrokenen van hart, Hij verbindt hen in hun leed” (Ps 147:2-3). Door het verlossingswerk is er genezing.

⇒ “Om voor de gevangenen vrijlating uit te roepen en voor wie gebonden zaten, opening van de gevangenis”

‘Gevangenen’ slaat op wie weggevoerd zijn: ballingen. ‘Gebonden’ zijn zij in gevangenschap, maar geen criminelen. Gevangenschap was onder de Wet geen vorm van straf; maar we zien het wel bij Jozef, bij Simson en bij buitenlandse veroveraars die de koning gevangen zetten. Deze verlossing sluit aan bij de taak van de Knecht (Jesaja 42:7). Het is de bevrijding waar het volk naar zou uitzien.

⇒ “Om uit te roepen het jaar van het welbehagen van de HEERE”

Het woord ‘welbehagen’ wordt ook vaak vertaald met ‘welgevallig’, vooral wanneer een offer welgevallig is voor God (zie bijvoorbeeld Jesaja 60:7). Het beschrijft een langere periode wanneer zij die God welgevallig zijn Zijn zegeningen ervaren. Mogelijk is er ook een verband met het jubeljaar, als iedere knecht vrijgelaten werd en zijn bezitting terug kreeg.

⇒ “Om alle treurenden te troosten”

Lees in dit verband Jesaja 25:6-8. Het treuren wijst mogelijk op het verdriet dat de mens niet in staat is God trouw te blijven.

⇒ “Om aangaande de treurenden van Sion te beschikken ...”

Wie treuren over Sion zien hoe de stad, die God verkoren had “om er zijn naam te laten wonen” (onder andere Deuteronomium 14 en 16), verwoest is door andere volken als straf over het volk. Zij zien uit naar de vervulling, wanneer Sion voor alle volken het middelpunt zal zijn. Er wordt hier een drietal zaken genoemd die de treurenden om Sion gegeven zullen worden:

- een sieraad in plaats van as
- vreugdeolie in plaats van rouw
- een lofgewaad in plaats van een benauwde geest

Rouw werd getoond door stof of as op het hoofd, en een rouwgewaad of gescheurde kleren.

Lees een voorbeeld van rouw over de verwoesting van Jeruzalem in Klaagliederen 2:10. Vergelijk de tekenen van rouw met dit vers in Jesaja.

In plaats van stof is er nu een kroon op het hoofd, een verwijzing naar de beschrijving van de gelovigen, die als koningen met Jezus zullen heersen. In plaats van een rouwkleed is er nu feestkledij. Jezus spreekt in zijn gelijkenissen over het bruiloftskleed dat de gelovigen ontvangen. De volgende verzen spreken ook duidelijk over het Koninkrijk en de Gezalfde Koning. De taak die in het verleden aan Israël was gegeven, en later aan de gelovigen, om priesters te zijn voor alle volken, wordt nu waargemaakt.

De verwachting in de eerste eeuw

Ten tijde van Jezus' geboorte leeft er onder het volk (onder andere op grond van Daniël) een verwachting dat de Gezalfde (Messias) nu spoedig zou komen. Zij verlangen een bevrijding van de overheersing van buitenlandse volken, op dat moment de Romeinen. Daarom zien we dat het volk Jezus met geweld koning wil maken. Zij willen Hem dwingen de rol van Messias op zich te nemen en hun beloofde leider te worden. Daarmee hebben zij echter de belangrijkste les van Jesaja uit het oog verloren. De echte verlossing die ze nodig hebben is niet van overheersende volken, maar van zonde. Een Gezalfde is niet mogelijk zonder Lijdende Knecht. De les van de evangeliën is echter dat deze twee figuren verenigd zijn in de Heer Jezus. Daarom vermeldt Lukas deze gebeurtenis in de synagoge van Nazaret dan ook meteen aan het begin van Jezus' openbare optreden. We lezen dat Hij deze woorden uit Jesaja voorleest, stopt voordat er sprake is van het oordeel over Gods vijanden, en dan zegt: "Heden is deze Schrift in uw oren in vervulling gegaan" (Luk 4:21). Hun reactie is er niet één van ongelooft, maar "zij betuigden Hem allen hun instemming en verwonderden zich over de woorden van genade die uit Zijn mond kwamen".

Vraag 4: Waarom slaat hun instemming om in woede, en willen ze Jezus doden?

Uit Jesaja wordt duidelijk dat het om genezing en reiniging gaat en niet verlossing van overheersers. Na zijn woorden over het heil voor Sion (Jesaja 62) en de wraak op Gods vijanden, lezen we vanaf Jesaja 63:7 verzen waar in de HSV vertaling boven staat: "Gebed om genade" of in de NBG'51 "Het gebed van een boeteling". Jesaja ziet de fouten van zijn volk, en vraagt of God toch naar Zijn volk wil omzien: "Maar nu, HEERE, U bent onze Vader! ... HEERE, wees niet al te vertoord en denk niet voor eeuwig aan de ongerechtigheid. Zie, aanschouw toch, wij allen zijn Uw volk" (Jes 64:8,9). Hij vraagt daarbij of God op wil treden, om weer in hun midden te zijn: "Och, dat U de hemel zou openscheuren, dat U zou

neerdalen" (Jes 64:1).

Vergelijk dit vers 19 met de woorden in Markus 1:10. Ziet u de overeenkomsten?

De Messias is er, maar ook de Knecht. De stem uit de hemel bij zijn doop en bij zijn verheerlijking op de berg verenigt de twee. Zij zochten dat Koninkrijk met zijn zegeningen. Maar eerst was er verlossing van zonde nodig. Als die tot stand gebracht is, na Jezus' opstanding, kunnen de discipelen terecht vragen: "Heer, gaat u dan binnen afzienbare tijd het koningschap over Israël herstellen?" (Hand 1:6 NBV). Volgelingen van Jezus wachten met smart tot deze profetie over de Messias volledig werkelijkheid wordt.

6. De vervulling in Christus

Jesaja beschrijft in een voorwoord (de eerste vijf hoofdstukken) de achtergronden van zijn boodschap. Hij spreekt van een volk dat weliswaar zelf meent God te dienen, maar tegelijkertijd niet begrijpt dat de maatstaf die God vraagt veel hoger ligt.

Lees in dit verband een stukje van de proloog van Jesaja, Jes 1:11-15.

Zij brengen offers met het idee dat God ze nodig heeft, in plaats van in te zien dat een offer dient om een andere houding bij de offeraar teweeg te brengen. Jesaja maakt duidelijk dat God zo'n oppervlakkige godsdienst, met al zijn rituelen en symbolen, alleen maar haat. Wat Hij zoekt is een werkelijk toegewijd hart. Alleen zulke aanbidders zullen worden behouden.

Lees verder in het proloog, Jesaja 1:19-20. Dit is poëtisch taal van Jesaja, daarom de beeldspraak eten of gegeten worden.

Voor ons is van belang dat die les van Jesaja ook zonder meer toepasbaar is op het christendom, dat niet voldoende heeft geleerd van dat 'voorbeeld' van Israël.

De noodzaak van een Messias

Maar Jesaja toont vervolgens dat ook de oprechten niet in staat zijn zichzelf te redden. Hij laat dat vooral zien aan de hand van het functioneren van het leiderschap van het land. Zelfs een goede koning als Hizkia toont zwaktes, en is niet in staat een volmaakt leider te zijn; daar is meer voor nodig. De uiteindelijke oplossing ligt daarom in een Koninkrijk met een volmaakte Koning, zoals Jesaja die in hoofdstuk 9 beschrijft, de 'Messias': "Want een Kind is ons geboren, een Zoon is ons gegeven, en de heerschappij rust op Zijn schouder ... Aan de uitbreiding van deze heerschappij en aan de vrede zal geen einde komen op de troon van David en over zijn koninkrijk, om het te grondvesten en het te ondersteunen door recht en gerechtigheid, van nu aan tot in eeuwigheid" (Jes. 9:5,6). In de parallelle beschrijving in Jesaja 11 lezen we over zijn regering: "Op Hem zal de Geest van

de HEERE rusten: de Geest van wijsheid en inzicht, de Geest van raad en sterkte, de Geest van de kennis en de vreze des HEEREN. Zijn ruiken zal zijn in de vreze des HEEREN. Hij zal niet oordelen naar wat Zijn ogen zien en Hij zal niet vonnissen naar wat Zijn oren horen. Hij zal de armen recht doen in gerechtigheid en de zachtmoedigen van het land zal Hij met rechtvaardigheid vonnissen" (Jes. 11:2-4). Het woord 'ruiken' klinkt vreemd in het Nederlands. Wellicht is dit woord gekozen omdat het bijna hetzelfde klinkt als *ruach* (geest) uit de vorige zin. In ruim 40 van de 60 keer dat het woord voorkomt, heeft het betrekking op de aangename geur van een offer voor God.

De verwachting van de komende koning

De Joden van de 1e eeuw hebben uiteindelijk wel begrepen dat alleen de Messias deze rol van Koning kon vervullen. Zij zagen dan ook uit naar "de Verlosser".

Lees iets van hun verwachting in Lukas 2:25-32 en 36-38.

Die wijdverbreide verwachting was gebaseerd op vele oudtestamentische profetieën, waaronder een aantal in Jesaja. Maar het volk had nog onvoldoende begrepen dat de 'Dienaar' ('Knecht') en de 'Gezalfde' ('Messias') een en dezelfde zouden zijn. Toch werd juist dat voorzeggd door deze Simeon, tot grote verbazing van Jozef en Maria (zie deel 2 van deze studie). Bij Jezus' doop en bij de verheerlijking op de berg hebben zijn discipelen een stem uit de hemel gehoord, die profetieën over de Dienaar (Jesaja 42) en de Messias (Psalm 2) combineert (zie deel 2), maar dat hebben zij niet opgemerkt, omdat het niet in hun beeld van de Messias paste.

Het doel van de 'Knecht-rol'

In deel 1 van deze studie hebben we laten zien dat in het gedeelte vanaf Jesaja 40 een vergelijking wordt gemaakt tussen een verlossing uit de macht van Babel en die uit de macht van de zonde. Cyrus (ook Kores genoemd) was de Perzische koning die de macht van Babel brak, en Gods volk de gelegenheid gaf naar eigen land terug te keren om daar onder andere de tempel te herbouwen.

Lees wat God over Kores zegt in Jesaja 44:28-45:1.

Cyrus wordt in dit gedeelte van Jesaja 'Gods gezalfde' genoemd. Dat woord 'gezalfde' komen we in het Hebreeuwse Oude Testament tegen als 'Messias', en in het Griekse Nieuwe Testament als 'Christus'. In de Bijbel worden zowel de koning als de hogepriester gezalfd tot hun functie, dus het woord 'gezalfde' kan elk van die twee aanduiden. Maar in het geval van Cyrus betekent het dat hij wordt beschreven als een door God uitgezonden bevrijder. Jesaja vervolgt dan "Ter wille van Jakob, Mijn dienaar, Israël, Mijn uitverkorene, riep Ik u [Kores] bij uw naam; Ik gaf u een erenaam, hoewel u Mij niet kende. Ik ben de HEERE, en niemand anders, buiten Mij is er geen God. Ik zal u omgorden, hoewel u Mij niet

kende" (Jes 45:4,5). De echte Herder en Gezalfde van God is uiteraard de Heer Jezus, die beide functies (Koning en Hogepriester) in zich zal verenigen. En zoals Cyrus Gods volk verlostte uit de macht van Babel, zo zou Jezus Gods volk verlossen van de zonde. Tegelijkertijd zien we echter een groot verschil. Waar Cyrus meteen wordt aangeduid als Gods gezalfde, zien we bij Jezus dat er in een vier-tal profetieën eerst gesproken wordt over een Dienaar of Knecht, en pas later, in de vijfde profetie, wordt deze de Gezalfde genoemd.

Vraag 5: Wat maakt Jesaja duidelijk door dit verschil tussen Kores en Jezus, en wat leren we hiermee over de taak van Jezus?

De leerling als voorbeeld

Dit alles hebben de discipelen niet begrepen. Zij verwachtten een gezalfde zoals Kores, die hen zou bevrijden van onderdrukkers. Als Jezus uiteindelijk is gekruisigd, verkeren zij in grote verslagenheid. Twee van hen zeggen daarover: "En wij hoopten dat Hij het was Die Israël zou verlossen" (Luk 24:21), daarmee aangevend dat die hoop nu vervlogen is. De reactie van Jezus (die zij op dat moment niet herkenden) is: "En Hij zei tegen hen: O onverstandigen en tragen van hart! Dat u niet gelooft al wat de profeten gesproken hebben! Moest de Christus dit niet lijden en zo in Zijn heerlijkheid ingaan?" (Luk 24:25,26). Het lijden, zoals beschreven voor de Knecht in Jesaja, was nodig om de Gezalfde te kunnen worden. Tegelijkertijd moet het echter duidelijk zijn dat het niet gaat om het lijden op zichzelf, alsof God behagen zou scheppen in het lijden van Zijn zoon. Dat lijden is het laatste stadium van het leren van gehoorzaamheid. De mens is van zichzelf geneigd Gods wil te negeren en in plaats daarvan zichzelf te behagen. Jezus moest daarom een voorbeeld geven van een Mens die zijn eigen wil volledig opzij zet om Gods wil te volbrengen. En daarom spreekt Jesaja over de Knecht als een leerling die alles van God leert (Jesaja 50). In de brief aan de Hebreëen vinden we die gedachte zelfs in zoveel woorden weergegeven: "Hoewel Hij de Zoon was, heeft Hij toch gehoorzaamheid geleerd uit wat Hij heeft geleden" (Heb 5:8). Daarom zien we het leven van de Heer Jezus beschreven als een overwinning. De menselijke natuur is overwonnen. De neiging van de mens zijn eigen wil te doen, uit zich het sterkst in het vermijden van lijden en dood. Jezus heeft geleerd in alles, te beginnen bij het eenvoudige, maar eindigend in lijden en een zeer wrede dood, steeds te zeggen: "niet zoals Ik wil, maar zoals U wilt". En dat vraagt hij ook van zijn volgelingen.

Zoals Jesaja zijn gehoor probeerde bij te brengen dat zij geen offers brachten om God tevreden te stellen, maar zelf een andere gezindheid te ontwikkelen, zo zien we ook de schrijvers in het Nieuwe Testament benadrukken dat het offer van Christus ook is om bij zijn volgelingen een andere houding op te wekken.

De komende Koning

Waarin de Joodse gelovigen, ook de discipelen, destijds tekort schoten, was hun begrip van die persoon van de lijdende Knecht. Zij zagen niet in dat dit dezelfde was als de Messias. Het tegenwoordige christendom is daarentegen wel goed doordrongen van de reden voor Christus' eerste komst. Het kruis is een alom bekend symbool. Tegelijkertijd is dat beeld van de Messias juist weer volledig naar de achtergrond verdrongen. Velen zien het woord 'Christus' als een soort persoonsnaam, zonder te beseffen dat dit woord 'Gezalfde' betekent, en door de profeten (met inbegrip van Jesaja) gebruikt wordt om de toekomstige koning aan te duiden. Een koning waar het Joodse volk naar uitzag bij zijn geboorte. Na zijn opstanding heeft Jezus zijn discipelen vanuit de Bijbel alles uitgelegd over Gods verlossingsplan (Handelingen 1:3), en we mogen aannemen dat na deze grondige uitleg hun begrip daarvan behoorlijk volledig was. Er rest na afloop nog maar één vraag van hun kant die ons is overgeleverd.

Lees deze vraag, en het antwoord, in Handelingen 1:6-8.

Het antwoord is niet dat zij dat verkeerd zien, maar alleen dat het tijdstip nog verborgen blijft. De evangeliën staan vol van lessen over "het Koninkrijk" waar duidelijk het Rijk van de Messias mee bedoeld wordt. En we moeten ons niet in de war laten brengen door het feit dat Mattheüs, schrijvend voor een meer Joods publiek, daarvoor de typisch Joodse uitdrukking "koninkrijk der hemelen" gebruikt. Het is uit de andere evangeliën duidelijk dat hij dit woord 'hemelen' alleen gebruikt om het woord 'God' te vermijden (waar Lukas, voor een niet-joods publiek, consequent wel schrijft over 'het koninkrijk Gods'). Dat Koninkrijk is een hersteld, maar dan volmaakt, 'Koninkrijk van David', en het is de oprichting van dat koninkrijk waar de ware gelovige naar uitzielt. Dan worden de beloften van Jesaja werkelijkheid, dat de vloek, uitgesproken bij de zondeval, weer weggenomen wordt, en de mens weer in harmonie leeft met zowel de schepping als de Schepper.

Lees de prachtige beschrijving van dat Koninkrijk eens in Jesaja 11:6-10.

Antwoorden op de vragen

1. Messias (Hebreeuws *māšîah*) en Christus (Grieks *christos*).
2. "Heden", dit is het begin van de vervulling.
3. "De dag van wraak". Het oordeel zal later komen.
4. Heidenen zullen de boodschap aannemen zonder eerst Joods te worden.
5. Jezus zou eerst de rol van lijdende Dienaar op zich moeten nemen voordat hij de positie van Gezalfde zou ontvangen. Hij kwam de eerste keer als Knecht of Dienaar, en zal pas bij zijn wederkomst verschijnen als Koning en Hogepriester.